بەندی یەکەم

بەشی یەکەم:

سەرەتایەك دەربارەی بیدعە

بەشی دووەم

تێگەیشتنێکی هەڵە دەربارەی بیدعە

بەشی سێیەم

لە گرنگترین ترسناکی و خراپیەکانی بیدعە

بەشی یەكەم:

سەرەتایەك دەربارەی بیدعە

پێش ئەوەی بچینە سەر بابەتەكەمان بەشێوەیەكی گشتی و باس كردنی حوكمی مەولود خوێندنەوەو ئاهەنگ گێڕان بە بۆنەی لە دایك بوونی پێغەمبەر ﷺ و هەڵسەنگاندنی هەموو ئەو شوبهەو گومانانەی كە دەیهێننەوە بۆ شەرعیەت دان پێی و پوچەڵ كردنەوەیان بە بەڵگەی قورئان و سوننەت و سەلماندنی ئەوەی كە بەڵێ ئەمە بیدعەیەو ئایینی پیرۆزی ئیسلام بێ بەریە لێی، بە پێویستی دەزانم كەمێك باسی (بیدعە) بكەین لەژێر ڕۆشنایی قورئان و سوننەت و وتەی زانایاندا.

ووشەی (بیدعە) واتا داهێنان و هێنانە كایەی شتێك كە پێشتر نەبووبێت، وە لە ڕووی زمانەوانی و شەرعیەوە پێناسەی جیای بۆ كراوە:

۩ بیدعە لە زمانەوانیدا:

بیدعە لە زمانەوانیدا وەرگیراوە لە (البدع)، ئەویش داهێنان و هێنانە كایەی شتێكە كە وێنەی ئەو شتە پێشتر نەبووبێت، وەك خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿ بَدِيعُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ ﴾[1]، واتە: (داهێنەرو بەدیهێنەری ئاسمانەكان و زەویە بە شێوەیەك كە پێشتر وێنەو هاوشێوەی نەبووە). وە هەروەها دەفەرموێت: ﴿ قُلۡ مَا كُنتُ بِدۡعٗا مِّنَ ٱلرُّسُلِ ﴾[2]، واتە: (بڵێ: من یەكەم كەس نیم كە پەیامی خوای هێنابێت بۆ بەندەكانی، بەڵكو زۆر لە پێغەمبەران لە پێش منەوە هاتوون)[3].

۩ بیدعە لە زاراوەی شەرعدا:

وە زانایان ڕایان جیاوازە لە دیاری كردن و پێناسەكردنی (بیدعە) لە شەرعدا، هەندێكیان لە بەرامبەر سوننەتیان داناوە، وە هەندێكی تریان بەشێوەیەكی گشتی بۆ هەموو داهێنراوێكیان داناوە كە لە دوای سەردەمی پێغەمبەر ﷺ داهێنراون، جا ئەو داهێنراوە چاك بێت یان خراپ (محموداً أم مذموماً)، وە چاكترین و ڕوونترین و كۆكراوەترین و

---

1 البقرة: ١١٧

2 الأحقاف: ٩

3 البدعة: تعريفها – أنواعها – أحكامها، للشيخ/صالح بن فوزان الفوزان (ص٧).

بەهێزترینیان ئەوەیە کە: (الطريقة المخترعة في الدين تضاهي الشرعية، يقصد بها التقرب إلى الله، ولم يقم على صحتها دليل شرعي صحيح أصلاً)[4]، واتە: (ڕێگا خوپەرستیەکی داهێنراوە لە دیندا، کە لە ڕێگا شەرعیەکە دەچێت، وە مەبەستیش لە گرتنە بەری ئەم ڕێگا داهێنراوە زیاتر نزیك بوونەوەیە لە خوا، لە کاتێکدا هیچ بەڵگەیەکی شەرعی ڕاست وصەحیح لەسەر ئەم ڕێگا داهێنراوە نیە).

وە بەم نمونەیە پێناسەکە زیاتر ڕوونتر دەبێتەوە:

لە فەرمودەی صەحیحدا هاتووە کە زیکر کردن لە دوای نوێژە فەرزەکان هەیە، کەوابوو ئەم زیکری دوای نوێژانە ڕێگە خواپەرستیەکی شەرعیە. بەڵام هەندێ کەس بەبێ بوونی هیچ بەڵگەیەکی ڕاست زیکری پێش نوێژیشیان داهێنەوە، وە ئەمەش ڕێگا خواپەرستیەکی داهێنراوە لە دیندا لەسەر شێوەی ڕێگا شەرعیەکە، بەڵام لەبەر ئەوەی بێ بەڵگەیە ئەوە دروست نیەو ڕەت کراوەیە، چونکە شەریعەت دانەر (شارع) تەنها خوایەو پێغەمبەریش ﷺ ڕاگەیەنەری ئەم شەریعەتەیە، وە بۆ هیچ کەسێك نیە کە شتێکی تری هاوشێوەی شەرع دابهێنێت، ئەگینا با نوێژی بەیانیش کە دوو ڕەکعەتە لە شەرعدا با بیکەین بە چوار وەك نوێژی نیوەڕۆ، چونکە ئەگەر دروست بێت زیکرێکی تایبەت لە پێش نوێژ زیاد بکرێت ئەوا دروستیشە یەك دوو ڕەکعەتی نوێژیش زیاد بکرێت؟!

وە هەروەها زۆر پێناسەی تریش بۆ بیدعە کراوە لە زاراوەی شەرعدا، لەوانە: (ما أُحدث في دين الله، وليس له أصل عام ولا خاص يدل عليه)، واتە: (بیدعە ئەو شتانەیە کە لە دیندا داهێنراون، وە هیچ بنچینەیەکی گشتی و تایبەتی نیە کە دەلالەتی بۆ بکات و بەڵگە بێت لەسەری)، وە بە دەستەواژەیەکی کورتتر: (ما أُحدث في الدين من غير دليل)، واتە: (هەموو ئەو شتانەیە کە لە دین داهێنراون بەبێ هیچ دەلیل و بەڵگەیەك لەسەری)[5].

وە بێ گومان بنچینەی سەرەکی ئەم ئایینە پیرۆزە (ئیسلام) کە بەڵگەی بنەبڕی لە قورئان و سوننەت لەسەرە؛ ئەوەیە کە: جگە لە خوای گەورە کەسی تر نەپەرسترێت؛ وە نەش پەرسترێت تەنها بەو شێوازە نەبێت کە بەشەرع دانراوە لە کتێبی خوای گەورە (قورئان) و سوننەتی صەحیحی پێغەمبەر ﷺ. وە لێرەوە زانایان فەرموویانە: (عیبادەت وەستاوە لەسەر بەڵگەو دەلیل)، بە مانای: موسڵمان نزیك نابێتەوە لە خوای گەورە تەنها بەوە نەبێت کە بۆی بە شەرع داناوین، وە پێغەمبەریش ﷺ ڕوونی کردۆتەوە بۆمان، بەڵام کەسێك بیەوێت لە خوای گەورە نزیك بێتەوە بە چەند کردەوەیەك و واش گومان بەرێت بەعەقڵی خۆی کە کارێکی چاکە، یان ئەو کردەوەیەی لە غەیری خۆی وەرگرتبێت، وە ئەگەر ئەو کەسەی لێی وەرگرتووە زانایەکی گەورەش بێت، ئەوە کردەوەکەی بەسەردا دەدرێتەوەو کەسێکی داهینەر (مبتدع)ە ئەگەر نیەتی خێریشی هەبێت.

لە (ابن مسعود)ەوە ڕەزای خوای لێ بێت هاتوە کە فەرمویەتی: (وكم من مريد للخير لن يصيبه) واتە: (چەندەها کەس بە نیازو شوێن کەوتەی خێرن، بەڵام نای پێکن)، ئەمەی بەکۆمەڵێك ووت کە (سبحان الله و الله أكبر و لا إله إلاّ الله و الحمدلله)یان دەکرد، وە ئەم زیکرانەیان بە وردە بەرد دەژماردن، کاتێکیش نەهی لێ کردن وتیان: (هیچ مەبەستێکمان نەبووە تەنها خێر نەبێت).

---

[4] الاعتصام للشاطبي (٣٧/١)، دار المعرفة-بيروت.

[5] قواعد معرفة البدع، تأليف محمد بن حسين الجيزاني، (ص٢٤).

وە لێرەوە بنچینەیەکمان دەست دەکەوێت کە جێگیرو زانراوە لای زانایانی ئیسلام، ئەویش ئەوەیە کە لە کاتی ڕوودانی کێشەو خیلافدا پێویستە بگەڕێینەوە بۆلای قورئان و سوننەتی پێغەمبەر ﷺ، وە ئەوەی بە بەڵگەوە دەستمان کەوت لێی وەرگرین و کاری پێ بکەین، وە ئەوەی بەڵگەشمان لە سەری دەست نەکەوت ئەوا بە هۆیەوە لە خوای گەورە نزیك نابینەوەو پێویستە وازی لێ بهێنین .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا ﴾[6]، واتە: (ئەی ئەوانەی کە ئیمانتان هێناوە گوێ ڕایەڵی خواو پێغەمبەر ﷺ بکەن و گوێ ڕایەڵی ئەوانە بکەن لە خۆتان واتە لەناو ئێوەی موسڵماندا کە کارو فەرمانتان بەڕێوە دەبەن، وە ئەگەر لە شتێکدا کێشە کەوتە ناوتان ئەوا بیگێڕنەوە بۆ لای خواو پێغەمبەرەکەی (قورئان و سوننەت) ئەگەر ئێوە بڕواتان بەخواو ڕۆژی دوایی هەیە، ئەوە بۆ ئێوە چاکترەو ئەنجامیشی باشترە). وە دیسان دەفەرموێت: ﴿ وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمۡ عَنۡهُ فَٱنتَهُواْۚ ﴾[7]، واتە: (ئەوەی پێغەمبەر ﷺ بۆی هێناون وەری بگرن و ئەوەشی نەهی لێ کردون خۆتانی لێ بە دوور بگرن)، شێخ عبدالرحمن السعدي[8] ڕەحمەتی خوای لێ بێت لە تەفسیری ئەم ئایەتەدا دەڵێت: (ئەمە گشتگرە بۆ هەموو بابەتە بنچینەیی و لاوەکیەکانی دین (الأصول والفروع)، وە ئاشکراو پەنهانەکانی، وە ئەوەش کە پێغەمبەر ﷺ پێی هاتووە، ئەوە پێویستە لەسەر بەندەکان کە دەستی پێوە بگرن و شوێنی بکەون، وە بۆیان حەڵاڵ نیە کە پێچەوانەی ئەو بکەن، وە فەرمودەی پێغەمبەر لەسەر حوکمی شتێك ئەوە وەك حوکمی خوای گەورە وایە لەسەری، وە هیچ ڕوخسەت و عوزرێك نیە بۆ هیچ کەسێك کە وازی لێ بهێنێت، وە دروستیش نیە کە ووتەی هیچ کەسێك پێش ووتەی ئەو بخرێت[9]).

---

[6] النساء/٥٩

[7] الحشر/٧

[8] زاناو شارەزاو موفەسیری قورئان شێخ (عبدالرحمن بن ناصر بن عبدالله بن ناصر آل السعدي)یە، لە (١٢/محرم/١٣٠٧)ی کۆچی لە (عنیزة) لە دایك بووە، لە تەمەنی (٤) ساڵیدا دایکی مردووە، وە لە تەمەنی (٧) ساڵیدا باوکیشی دەمرێت، وە هەر لە منداڵیەوە زیرەکی و لێهاتوویی و ئارەزووی فێربوونی زانستی شەرعی پێوە دیار بووە.

وە لە دوای مردنی باوکی دەست دەکات بە قورئان خوێندن و لە تەمەنی (١١) ساڵیدا هەموو قورئان لەبەر دەکات، پاشان دەست دەکات بە خوێندنی زانستە شەرعیەکان تا وای لێ دێت لە هەموو بوارەکاندا زانستێکی باش فێر دەبێت، وە لە تەمەنی (٢٣) ساڵیدا دادەنیشێت بۆ وانە وتنەوەو خەریکی کاروباری فەتوا دەبێت بە بەردەوامی. وە ناوبراو خاوەنی نزیکەی (٣٦) کتێب و بڵاوکراوەیە، لە سەرووی هەموویانەوە تەفسیرە نایاب و پڕ ماناکەی (تیسیر الکریم الرحمن في تفسیر کلام المنان) کە لە زۆر شوێن بە تەفسیری سەعدی ناسراوە، شایانی باسە شێخ محمد بن صالح العثیمین ڕەحەتی خوای لێ بێت دەربارەی تەفسیرەکەی دەڵێت: (پێویستە لەسەر هەموو ئەوانەی کە بەدوای کتێبی تەفسیردا دەگەڕێن، کتێبخانەکەیان خاڵی و بەتاڵ نەبێت لەم کتێبە).

وە پێنج ساڵ بەر لە مردنی توشی پاڵە پەستۆی خوێن دەبێت، تا لە بەرە بەیانی ڕۆژی (٢٣/جەمادی کۆتایی/١٣٧٦)ی کۆچی، کۆچی دوایی دەکات.

[9] تفسیر السعدي، ص١٠٠٣.

وە پێغەمبەر ﷺ لەو فەرمودەیەی کە دایکی ئیمانداران عائیشە ڕەزای خوای لێ بێت دەیگێڕێتەوەو (زانایان بە تەرازویان داناوە بۆ کردەوە ئاشکراکان) دەفەرموێ: (من عمل عملاً ليس عليه أمرنا فهو ردٌ)[10]، واتە: (هەر کەسێك کردەوەیەك بکات و ئەمری ئێمەی لەسەر نەبێت، ئەوە ڕەد دەکرێتەوە، واتە قبول ناکرێت و لێ ی وەر ناگیرێت)، وە شێخی پایە بەرزو زانای فەرمودەناس شێخ (محمد ناصرالدين الألباني[11]) ڕەحمەتی خوای لێ بێت دەربارەی ئەم فەرمودەیە دەڵێت: (ئەم فەرمودەیە بنچینەو بنەمایەکی گەورەیە لە بنچینەو بنەماکانی ئیسلام، وە یەکێکە لە فەرمودە پڕ ماناو کۆکراوەکانی پێغەمبەر ﷺ؛ چونکە زۆر بە ئاشکراو ڕوون و ڕاشکاوی ڕەددی هەموو بیدعەو داهێنراوێك دەداتەوەو پوچەڵیان دەکاتەوە)[12].

وە لە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە کە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: (من أحدث في أمرنا هذا ما ليس منه فهو ردّ)[13]، واتە: (هەر کەسێك شتێك دابهێنێت لە دینی ئێمەداو تێیدا نەبێت، ئەوە ڕەد دەکرێتەوە).

وە هەروەها دەربارەی پێناسەکەی پێشوو (شيخ سليم الهلالي) دەڵێت: کە دەفەرموێت: (بقصد التقرب إلى الله)، ئەوا بیدعەی دنیایی و ئەوانەی پەیوەندیان بە ژیانی خەڵکەوە هەیە وەك: ئۆتۆمۆبێل و بارود و فڕۆکەو دانان و نوسینی کتێب و هاو وێنەی ئەمانیش، وە ئەمانە هەموویان هۆکاری شەرعین لەبەر ئەوەی هەموویان دەگەڕێنەوە سەر ئەوەی کە مەشروعن و دروستن، وە هەر ئەمانەشن کە پێنج حوکمەکە (الأحكام الخمسة) دەیان گرێتەوە، نەك

---

10 رواه مسلم رقم الحديث (١٧١٨)

11 ناوی (ناصرالدين کوڕی حاجی نوح نجاتی)یەو بە ڕەگەز ئەلبانیەو لە ساڵی (١٣٣٢هـ-١٩١٤ز) لە شاری (اشقودره)ی پایتەختی ئەلبانیا لە دایك بووە، بەڵام بەهۆی ناهەمواری ئەو وڵاتەوە باوکی ئەلبانیا جێ دەهێڵێت و ڕوو دەکاتە شام. شێخ ئەلبانی لای باوکی کۆمەڵێك کتێبی خوێندووە لە زانستە جیا جیاکاندا، لەوانە فیقهو صرف و هەر لای باوکیشی قورئانی تەواو کردووە، وە هەروەها شێخ (راغب الطباخ) کە زاناو شارەزای (حلب) بووە لە زانستی فەرمودەدا، ئیجازەی زانستی فەرمودەی بە شێخ ئەلبانی دەبەخشێت، ئەمەش وەڵامێکە بۆ ئەو دڵ نەخۆشانەی کە دەڵێن شێخ ئەلبانی لای هیچ کەسێك زانستی شەرعی نەخوێندووە. پاشان لەگەڵ کردنەوەی زانکۆی ئیسلامی لە سعودیە ئەو یەکێك دەبێت لە مامۆستاکانی ئەو زانکۆیەو بۆ ماوەی (٣) ساڵ وانەی زانستی فەرمودە (علوم الحديث)ی تێدا وتۆتەوە بە سەرکەوتوویی لە کاتێکدا هەڵگری هیچ شەهادەو بڕوانامەیەکی ئەکادیمیش نەبووە.

وە هەروەها شێخ ئەلبانی زۆر کاریگەر بووە بە هەرسێ شێخی ئیسلام (ابن تيمية و ابن القيم الجوزية و محمدی کوڕی عبدالوهاب) ڕەحمەتی خوایان لێ بێت، کە بانگەوازییان کردووە بۆ قورئان و سوننەتی صەحیح و گەڕانەوە بۆ لایان لە هەموو ڕوویەکەوە، وە دژایەتی کردن و لەناو بردنی بیدعەو هەڵگرانی بیرو باوەڕە گومڕاکارەکان، وە ئەمەش زۆر بە ڕوونی لە قسەو فەتواکانیدا دەردەکەوێت کە ووتەکانیان وەك بەڵگە بەکاردەهێنێت و پشتیان پێ دەبەستێت.

وە کتێب و نوسراوو تەحقیقاتی شێخ ئەلبانی ڕەحمەتی خوای لێ بێت بە چاپکراوو چاپ نەکراویەوە دەگاتە نزیکەی (٢٣١) کتێب، کە ئەمەش ڕێژەیەکی زۆرو بەرچاوەو گەورەیی و فراوانی زانستی ئەم زانا بەڕێزو پایە بەرزە دەردەخات، وە هەروەها نیشانەی بە تەنگەوە بوون و خەم خۆری بووە بۆ بانگەوازی ئیسلامی و خزمەت کردنی سوننەتی صەحیحی پێغەمبەر ﷺو مەنهەج و ڕێبازی سەلەفی صالح ڕەزای خوایان لێ بێت، وە ئەم زانا بەڕێزو فەرمودە ناسە لە تەمەنی (٨٨) ساڵیداو لە ڕۆژی شەممە ٢٢/جەمادی کۆتایی ساڵی (١٤٢٠ کۆچی - ١٩٩٩ زایینی) لە دوای عەصرو پێش خۆر ئاوابوون کۆچی دوایی کرد.

وەرگیراوە لە: الإمام الألباني حياته دعوته جهوده في خدمة السنة، تأليف محمد بيُّومي.

12 ارواء الغليل في تخريج أحاديث منار السبيل، للشيخ/محمد ناصرالدين الألباني، ص/(١٢٨).

13 رواه مسلم (١٧١٨)، وأخرجه أحمد (٢٤٥٠٤)و (٢٦٠٩٢)و (٢٦٩٧)، والبخاري (٢٦٩٧) وأبو داود (٤٦٠٦)، وابن ماجه (١٤) وابن حبان (٢٦)و (٢٧)، والطيالسي (١٤٢٢)، والدرقطني (٤/٢٢٤/٢٢٥/٢٢٧)، وغيرهم.

بیدعەی دینی، وە ئەوەشە کە دەوترێت: (ما لایتم الواجب إلاّ بـه فهـو واجـب)، نـەك بـەو شـێوەیەی کـە (عِـزّ بـن عبدالسلام)[14] ڕەحمەتی خوای لێ بێت دەڵێت دەربارەی دابەش کردنی بیدعەی دینی بۆ پێنج بەش[15].

وە سەرەڕای هـەموو ئەوانـەش خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗا ﴾[16]، واتە: (ئەمڕۆ دینەکەم بۆ تەواو کردن و نیعمەتی خۆم بەسەردا تەواو کردن وە ڕازی بووم بۆ ئێوە کە ئیسلام دینتان بێت)، وە پێشەوا ابن کثیر لـە تەفـسیری ئـەم ئایەتـەدا دەڵێـت: (ئـەوە گـەورەترین نیعمەت و بەخششی خوایە لەسـەر ئـەم ئوممەتـە، بـە شـێوەیەك کـە خـوای گـەورە دینەکـەی بـۆ تـەواو کـردوون و پێویستیان بە دینێکی تر نیە جگە لەو، وە هەروەها پێویستیان بـە پێغەمبـەرێکی تـر نیـە جگـە لـە پێغەمبەرەکـەی خۆیان؛ وە هـەر بۆیەشـە خـوای گـەورە کردوویـەتی بـە کۆتـایی پێغەمبـەران ﷺ، وە ناردوویـەتی بـۆ مرۆڤـەکان و جنۆکەکان، وە هیچ شتێك حەڵاڵ نیە تەنها ئەوە نەبێت کە ئەو حەڵاڵی کردووە، وە هیچ شتێکیش حەڕام نیـە تـەنها ئەوە نەبێت کە ئەو حەڕامی کردووە، وە هەر شتێکیش ئەو بە دینی دانەنابێت ئەوە دین نیە، وە هـەر شـتێکیش کـە ئەو هەواڵی پێدابێت ئەوە حەقەو ڕاستەو درۆو خیلافی تێدا نیە، هەروەك خـوای گـەورە دەفـەرموێت:﴿ وَتَمَّتۡ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدۡقٗا وَعَدۡلٗا ﴾[17]، واتە: ڕاسـتە لـە هـەواڵ دان و ئیخبـاردا، وە عـەدل و دادپـەروەرە لـەو شـتانەی کـە فـەرمانی پێکردوون و ئەوانەش کە قەدەغەی کردوون (الأوامر والنواهي)، وە کـە دینەکەشـی بـۆ تـەواو کـردن ئـەوە نیعمـەتی خۆی بە تەواوی بەسەردا ڕشتن، بۆیـە خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗا ﴾ واتە: ئێوەش ڕازی بن بەو دینە کە خوای گەورە بۆی ناردوون، چـونکە دینێکـە خـوای گەورە پێی ڕازیەو خۆشی دەوێت، وە بە باشترین پێغەمبەر لەناو پێغەمبەراندا ناردوویەتی، وە باشترین و پیرۆزترین کتێبی بۆ دابەزاندووە، وە ابن عباس دەڵێـت: ﴿ ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ ﴾، ئـەوە ئیـسلامە، وە هـەواڵ دەدات بـە پێغەمبەر ﷺو ئیمانداران: کە بەڕاستی خوای گەورە ئیمانی بۆ تەواو کردوون، وە هیچ پێویـستیان بـە شـتێك لـەوە زیاتر نیە، وە بەڕاستی خوای گەورە تەواوی کردووەو هیچ شتێکی لێ کەم مەکەنەوە)[18].

وە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: (ما بقي شيء يقرّب من الجنة و يباعد من النار إلاّ وقد بُيّن لكم)[19]، واتە: (هیچ شـتێك نـەماوە کـە پێـی لـە بەهەشـت نزیـك ببنـەوە، وە دورتـان بخاتـەوە لـە ئـاگری جەهەننـەم، ئـیلا بۆتـان رون کراوەتەوە). کەواتە مادام هەموو شتێکمان بۆ ڕوون کرابێتەوە کە پێی لە بەهەشـت نزیـك ببینـەوەو ئـەوەش کـە لـە

---

14 لە بەشەکانی داهاتودا باسی ئەم جۆرە دابەش کردنە دەکەین کە شێخ (العزّ بن عبدالسلام) ڕەحمەتی خوای لێ بێت کردوویەتی، وە زۆرێك لە زانایان لەسەر ئەم جۆرە دابەش کردنەیان نوسیوەو ڕوونیـان کردۆتـەوە کـە دابـەش کردنێکی هەڵەیـەو لەگـەڵ بنچینەکانی ئایینی پیرۆزی ئیسلامدا ناگونجێت، پشت بە خوای گەورە لە جێگای خۆیدا باسیان دەکەین.

15 البدعة وأثرها السيئ في الأمة، للشيخ سليم الهلالي، (ص٦).

16 المائدة/٣

17 الأنعام: ١١٥

18 عمدة التفسير (ج١ ص٥٥٤)

19 أخرجه الطبراني فى معجمه الكبير (١٦٤٧)، وصححه الألباني في السلسلة الصحيحة رقم (١٨٠٣).

دۆزەخ دورمـان دەخاتـەوە، چ پێویـست بـە داهێنـان و بیدعـە دەكـات؟!! لـە كاتێكـدا هـەموو داهێنـراوو بیدعەیـەك گومڕاییەو هەموو گومڕاییەكیش لە ئاگردایە .

وە (ابن الماجشون[20]) دەڵێت: (گوێم لە ئیمام مالك بوو دەیفەرمو: هـەر كەسـێك بیدعەیـەك لـە دینـی ئیـسلامدا دابهێنێت و بە چاكیشی بزانێت، ئـەوە وا گومـان دەبـات كـە محمـد ﷺ خیانـەتی لـە پەیامەكـەی خـوای گـەورەدا كردووە، چونكە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ﴾وە ئەوەی ئەو ڕۆژە دین نـەبوبێت، ئـەوە ئەمڕۆ نابێت بە دین)[21].

وە ئیمام (الشوكاني[22]) لە (القول المفيد)دا دەڵێت: خوای گەورە ئاینەكەی تەواو كردووە پێش ئەوەی پێغەمبەر ﷺ بمرێت.

كەوابوو ئەو بۆچونە چیە كە دایان هێناوە دوای ئەوەی خوای گەورە دینەكەی تەواو كردووە؟!

– ئەگەر لە دیندا بێت بە بڕوای خۆیان، ئەوا دینەكە تەواو نەبووە، تەنها بەڕەئی و بۆچونی ئـەوان نـەبێت! ئەمەش ڕەددە لەسەر قورئان!

– وە ئەگەر لە دینیشدا نەبێت، ئەوە چ سودێك هەیە خەریك بوون بە شتێك كە لە دیندا نیە؟!.

---

[20] ناوی (عبدالعزیز بن عبدالله بن أبی سلمه الماجشون المدنی)یە،لە پێشەواو زانا گەورەو باوەڕ پێكروەكانی تابعی تابیعینە، لـە سـاڵی (١٦٤)كۆچی، كۆچی دوایی كردووە.

[21] الإعتصام ١/٤٩

[22] ناوی (محمد بن علی بن محمد بن عبدالله الشوكانی)یە، لە ساڵی (١١٧٣)ی كۆچی لە دایك بووە،وە تـا تەمـەنی (١٠) سـاڵی قورئـانی پـیرۆزو زۆر بابـەتی تـر لەبـەر دەكـات، وە نوسینەكانی ئـەم زانـا بـەرزە دەگاتـە نزیكـەی (٢٧٨)بابـەت، كـە ژمارەیـەكی زۆریـانی لـێ بلاوكراوەتەوە، وە لە ساڵی (١٢٥٠)ی كۆچی، كۆچی دوایی كردووە.

بەشی دووەم

تێگەیشتنێکی هەڵە دەربارەی بیدعە

هەندێ لە زانایان ڕەحمەتی خوایان لێ بێت لە قسەکردن دەربارەی بیدعە بە هەڵەدا چوون و لەو ئیجتهادەی کە کردوویانە نەیان پێکاوە، وە یان ئەوان مەبەستیان ڕاست بووە بەڵام ئەوانەی دوا خۆیان بە هەڵە قسەکانیان لێك داونەتەوە.

وە هەندێ قسەو ووتە لەم بارەیەوە لە پێشەواو زانا بەرزەکانەوە هاتووە کە بەو مەبەستە نەیان ووتووە کە ئێستا موبتەدیعەکان باسی لێوە دەکەن.

بۆ نموونە:

نموونەی یەکەم: خەلیفە عومەر ڕەزای خوای لێ بێت کاتێك کە بینی موسڵمانان بەش بەش و پارچە پارچە نوێژی تەڕاویح دەکەن، هەموویانی کۆکردەوەو ئیمامێکی بۆ دانان بۆ ئەوەی یەك جەماعەت بێت، وە فەرمووی: (نعمت البدعة هذه) واتە: باشترین داهێنان ئەوەیە.

بەڵام چ داهێنانێکی کرد؟! ئایا ئەوەی کە کردی تەنها لە زماندا (في اللغة) بە داهێنان و بیدعە حیسابەیان لە شەرعیشدا؟

بێگومان بیدعەیەکی زمانەوانی (البدعة اللغوية) بوو نەك داهێنانێکی شەرعی (البدعة في الشرع).

چونکە ئەنجام دانی نوێژی تەڕاویح بە جەماعەت لە شەرعدا شتێکی داهێنراوو بێ بەڵگە بنەما نەبوو، بەڵکو چەند بەڵگەیەکی لەسەر بوو، وەك:

أ- پێغەمبەری خوا ﷺ چەند شەوێك بە جەماعەت کردی، بەڵام لە ترسی فەرز بوون بەردەوامی پێنەدا، وە کە وەفاتی کرد ترسی فەرزبوون نەماو سوننەتەکە گەڕایەوە شوێنی خۆی کە بە جەماعەت کردنە.

ب- وە پێغەمبەر ﷺ لە سوننەتی قەولیدا فەرمویەتی: (من قام مع الإمام حتى ينصرف كتب الله له قيام ليلة)[23] واتە: (هەر کەسێك لەگەڵ ئیمامەکەی نوێژی تەراویح بکات تاوەکو تەواو دەبێت، ئەوا خوای گەورە نوێژی تەواوی شەوەکەی بۆ دەنوسێت).

کەواتە: هەرچەندە ئەو ئیشەی کە پێشەوای موسڵمانان (عومەر) ڕەزای خوای لێ بێت کردی، پێشتر بە بەردەوامی نەبوو لەبەر ڕێگرێك کە ترسی فەرزبوون بوو، جا لەبەر نەبوونی بەم شێوەی لە زمانی عەرەبیدا دروستە

23 رواه النسائي (١٦٠٤)، وابن ماجه (١٣٢٧) وصححه الألباني.

وەسف بکرێت بە تازە داهاتوو (بدعە)، بەڵام چونکە بەڵگەی شەرعی لەسەرە ئەوە بە بیدعە دانانرێت لە شەرعدا بەڵکو سوننەتە.

بۆیە بەکورتی ئەوەی کە (عومەر) ڕەزای خوای لێ بێت کردی لە زمانی عەرەبیدا پێی دەوترێت (بدعە)، چونکە هەر شتێك کە داهاتوو بێت و پێشتر وێنەی هاوشێوەی نەبێت، ئەوە پێی دەوترێت (بدعە) (داهاتوو) هەرچەندە بەڵگەی شەرعیشی لەسەر بێت.

کەواتە: (بدعە بوو لە زمانەوانیدا، وە سوننەت بوو لە شەرعدا).

وە بۆ زیاتر ڕوون کردنەوەی لەم سێ خاڵە ووردبەرەوە:

١- هەر شتێك کە پێغەمبەر ﷺ کردبێتی، ئەوا ئەنجامدانی ئەو شتە یان زیندوو کردنەوەی دوای وون بوون و مردنی، سوننەتە نەك بیدعە، ئەمەش ئەم فەرمودەیە دەیگرێتەوە: (من سن في الإسلام سنة حسنة.....).

بە واتایەکی تر: شتێك بۆ خۆی سوننەتە وەك خێرکردن (الصدقة)، بەڵام لە شوێنێك یان لە سەردەمێك کەس نایکات، وە کە تۆ ببیتە پێشەنگی خەڵکی و سوننەتەکە زیندوو بکەیتەوە ئەوا بەر ئەم فەرموودەیە دەکەوێت.

٢- هەر کارێك پێغەمبەر ﷺ خۆی بە عەمەلی نەیکردبێت، بەڵام بە زمان ڕوخسەتی دابێت، یان ئیقراری لەسەر کردبێت، ئەوە کردنی ئەم کارە لە دوای پێغەمبەر ﷺ لە زمانی عەرەبیدا بە بیدعە دادەنرێت، بەڵام لە شەرعدا بیدعە نیە بەڵکو سوننەتە، نمونەی ئەم جۆرەش وەك کردارەکەی عومەر ڕەزای خوای لێ بێت.

٣- هەر کارێك پێغەمبەر ﷺ نەیکردبێت، هەرچەندە داخوازی کردنیشی هەبووبێت، وە هیچ ڕێگرێکیش نەبووبێت لە ئەنجامدانیدا، وە بە زمان و ئیقراریش ڕێگەی پێ نەدابێت، ئەوە ئەنجامدان و کردنی بیدعەیە لە زمانەوانیش و لە شەرعیشدا، وە نەکردنی سوننەتە، ئەمەش پێی دەوترێت (السنة الترکیة)، وە نمونەی ئەم جۆرەش زۆرن وەك ئاهەنگ گێڕان بە بۆنەی لە دایك بوونی پێغەمبەر ﷺ.

نموونەی دووەم: دەگێڕنەوە لە ئیمامی شافعی ڕەحمەتی خوای لێ بێت کە فەرموویەتی: دوو جۆر بیدعە هەیە ئەوانیش (المحمودة والمذمومة)، بەڵام مەبەستی ئەم زانا پایە بەرزو بەڕێزە بریتی نەبووە لە جۆری بیدعە لە شەرعدا، بەڵکو مەبەستی چەند شتێکی شەرعی و دروستن وەك :

أ- خاڵی دووەمی ڕابردوو.

ب- هەر کارێك کە داخوازی کردنی نەبووە لە سەردەمی پێغەمبەر ﷺ بەڵام دوای ئەو کە داخوازی کردنی پەیدا بووە، کە ئەمەش دەچێتە بواری (المصالح المرسلة)وە.

ج- داهێنانێك کە لە دونیادا بێت نەك لە دیندا.

وە هەندێ لەو هەڵەو ڕاو بۆچونانەش کە وتراون دەربارەی بیدعەو خەڵکی بە هەڵە لێی تێگەیشتوون، ئەمانەن:

یەکەم: دابەشکردنی بیدعە بۆ (بیدعەی چاك و خراپ) (الحسنة والسیئة) یان (المحمودة والمذمومة)، وە ئەم دابەشکردنەش ناگەڕێتەوە سەر شەرع و هیچ بنچینەیەکی نیە تێیدا، وە چۆن بنچینەی هەیە لە کاتێکدا پێچەوانەی قورئان و فەرمودەی صەحیحی پێغەمبەرە ﷺ؟!!

وە ئەهلی سوننە بڕوایان وایە کە دین تەواو کراوە لە لایەن خوای پەروەردگارەوە، وە ئەوەی لەسەر خەڵکیش پێویستە بریتیە لە گوێڕایەڵی کردن و جێ بەجێکردن (السمع والطاعة)، کە ئەمەش لە زۆر ئایەت و فەرمودەی

پێغەمبەردا ﷺ هەستی پێ دەكرێت، وە هەموو ئەو شتانەش كە پەیوەندی بە ژیانی مرۆڤەوە هەیە لە ئایینی پیرۆزی ئیسلامدا ڕوون كراوەتەوە هەر لەو ڕۆژەوە كە لە دایك دەبێت تا ئەو ڕۆژەی كە دەخرێتە ناو گۆڕەوە.

وە هەروەها دانانی شەریعەت و دین، حەق و مافی خوای پەروەردگارە نەك هی مرۆڤەكان، وە ئەگەر زیادكردن لە دیندا دروست بێت ئەوا كەم كردنیش تێیدا هەر دەبێت دروست بێت، هەر بۆیە پێغەمبەر ﷺ نەهی كردووە لە زیاد كردن و داهێنانی بیدعە لە دیندا. كەوابوو ئەو كەسەی كە بیدعەیەك لە دیندا دادەهێنێت و زیاد دەكات، ئەوە بەو قسەیەی یان ئەو كردەوەیەی ئەوە وەردەگیرێت كە شەریعەتی خوای گەورە تەواو نەبووە؛ چونكە ئەگەر بڕوای وابێت كە شەریعەتی خوای گەورە تەواوە لە هەموو ڕوویەكەوە، ئەوا بیدعە ناكات و هیچ شتێكی تیادا زیاد ناكات.

وە ئەگەر دانانی شەریعەت كاری خەڵكی بوایە ئەوا پێویستی نەدەكرد خوای گەورە شەریعەت و ئایین دابەزێنێت و پێغەمبەران بنێرێت، وە ئەو كەسەی بیدعە لە دیندا دادەهێنێت و زیاد دەكات، ئەوە خۆی كردووە بە هاوبەش و شەریكی خوای پەروەردگار بەوەی كە شتێكی لە شەرعدا داهێناوەو زیاد كردووە لەگەڵ خوای گەورەدا كە دانەری شەریعەتە، وە دەرگای خیلاف و ناكۆكی دەكاتەوەو مەبەستی خوای گەورە ڕەت دەكاتەوە لە تەنهایەتی دانانی شەریعەتدا.

وە سەلەفی صالحیش هەر ئاوای تێی گەیشتوون، بۆ نموونە ئیمامی شافعی ڕەحمەتی خوای لێ بێت دەڵێت: (من استحسن فقد شَرَّع)[24] واتە: (هەر كەسێك بیدعەو شتێكی زیادكراو لە دیندا بەباش بزانێت ئەوا ئەویش شەریعەتی داناوە)، وە بێ گومان وەك پێشتریش تێی گەیشتین كە دانانی شەریعەت حەقی خوای پەروەردگارەو بەس. وە هەروەها ئیمامی ئەحمەد ڕەحمەتی خوای لێ بێت دەڵێت: (أصول السنة عندنا التمسك بما كان عليه أصحاب رسول الله ﷺ، والاقتداء بهم وترك البدع، وكل بدعة ضلالة)، واتە: (بنچینەی سوننەت لای ئێمە ئەوەیە كە دەست بگرین بەوەی كە هاوەڵانی پێغەمبەر ﷺ لەسەری بوون، وە شوێن كەوتنیان و وازهێنان لە بیدعە، وە هەموو بیدعەیەكیش گومڕاییە)[25]. لێرەوە بۆمان دەركەوت كە دابەش كردنی بیدعە بۆ بیدعەی (چاك و خراپ) دابەش كردنێكی هەڵەیەو فەرمانی خواو پێغەمبەری ﷺ لەسەر نیە.

<u>دووەمیان</u>: دابەش كردنێكی تریش كراوە بۆ بیدعە ئەویش ئەوەیە كە (العِزّ كوڕی عبدالسلام) ڕەحمەتی خوای لێ بێت كردوویەتی، وە بیدعەی دابەش كردووە بەسەر پێنج حوكمەكەداو بەم شێوەیە:

١- بیدعەی واجب.

٢- بیدعەی سوننەت.

٣- بیدعەی حەرام.

٤- بیدعەی مەكروه.

---

[24] ئەمە ووتەیەكی زۆر بەربڵاوی ئەم زانا پایە بەرزو بەڕێزەیە ڕەحمەتی خوای لێ بێت، كە زۆرێك لە زاناو پێشەوایانی مەزهەبەكەی گێڕاویانەتەوەلەوانە: الغزالي لە (المنخول) لاپەڕە (٣٧٤)، والمَحَلِّي لە (جمع الحوامع) (٢/٣٩٥-بحاشيته) وە جگە لەوانیش. وە هەروەها لە كتێبی (الرسالة) لاپەڕە (٥٠٧)دا دەڵێت: (إنما الإستحسان تلذُّذٌ)، وە هەروەها لە كتێبی (الأم)دا بابەتێكی سەربەخۆی هێناوە بە ناوی (إبطال الإستحسان).

[25] وەرگیراوە لە (البدعة وأثرها السيئ في الأمة)، سليم الهلالي ص(٧-٩).

٥- بیدعەی موباح[٢٦].

كە بێ گومان ئەمەش دابەش كردنێكی هەڵەیەو بە هیچ شێوەیەك لەگەڵ بنچینەكانی ئایینی پیرۆزی ئیسلام تێك ناكاتەوە، چونكە بیدعە لە ژێر هەر دروشم و ناوێكدا بێت ئەوە هەر یەك وەصفی بۆ كراوە لە لایەن پێغەمبەرەوە ﷺ كە فەرمویەتی (وكل بدعة ضلالة وكل ضلالة في النار).

وە بەداخەوە ئەوانەش كەوا دوورن لە سوننەتی پێغەمبەر ﷺو سەراپای لاشەو هەڵس و كەوتیان سوننەتێكی پێوە دیار نیەو دڵیان بە بیدعە خۆش دەبێت، دێن ئەم دابەش كردنە لەناو خەڵك دووبارە دەكەنەوە، بێ ئاگا لەوەی كە هەر كەسێك شوێن فەتوای ئەو زانایانە بكەوێت كە لەو بوارەدا نەیان پێكاوەو فەتواكەیان موافیقی سوننەت نیە، دەكەونە ناو گومڕاییەكی قوڵەوەو دەرباز بوونیشیان لێی تەنها تەوبە كردنەو گەڕانەوەیە بۆلای سوننەتی صەحیحی پێغەمبەر ﷺ.

وە هەروەها كۆمەڵێك نمونەش دەهێننەوە بۆ هەریەك لەو پێنج بەشانەی كە باسمان كردن كە بە هیچ شێوەیەك ناشكەونە ژێر ئەو بەشانەوە، چونكە:

أ- یان ئەو نموونانە لە كارو كردەوەكانی خەلیفە بەڕێزەكانی پێغەمبەرن ﷺ كە ئەمەش بۆ ئێمە سوننەتەو پێغەمبەر ﷺ فەرمانی پێكردووین كە شوێن سوننەتی ئەوو خەلیفە ڕاشیدەكان بكەوین.

ب- وە یان لە زیادكردن و داهێنراوی ئەو كەسانەیە كە ئارەزوویان لە ئەنجامدانی بیدعەیەو بیدعەكەیان بە عیبادەتێك دەزانن لەناو عیبادەتەكاندا، وە گومانیش لەوەدا نیە كە بیدعەیەو خوای گەورەو پێغەمبەر ﷺ پێی ڕازی نابن و دەكەوێتە ناو بازنەی گومڕاییەوە.

ت- وە یان ئەم نموونانە پەیوەندیان بە ژیانی دونیاو خۆشگوزەرانی خەڵكیەوە هەیە، وەك دروست كردنی فڕۆكەو ئۆتۆمۆبێل و دروست كردنی خانووبەرە لەسەر شێوازی تازەو هۆكارەكانی خۆ فێنك كردنەوەو گەرم كردن و ....هتد، كە ئەمانە هیچیان پەیوەندیان بە دینەوە نیەو ناكەونە ناو زاراوەی بیدعە لە شەرعدا، چونكە تەنها لە شەرعدا ڕێگە لە بیدعە گیراوەو نەهی لێكراوە، وە بۆ نموونە كەسێك لە ڕێگەی كارو كاسبی حەڵاڵەوە ببێت بە خاوەنی باشترین خانوو و ئۆتۆمۆبێل و خۆشترین ژیان و گوزەرانی دونیای هەبێت و دەست بكەوێت، وە لە هەمان كاتدا ماڵەكەی لە كاری حەرام و قەدەغەكراودا سەرف نەكات و لەسەر سوننەت و ڕێبازی پێغەمبەر ﷺ بڕوات، ئەوا هیچ زەرەرێكی بۆ دینەكەی نیە، مادام ئەو كەسە خۆی لە ئەنجامدانی بیدعە لە شەرعدا پاراستووەو نەكەوتۆتە ناویەوە.

كەوابوو ئەم دابەش كردن و گۆڕانكاریانەی كە لەناوو شێوازی بیدعەدا دەكرێت، هیچ بنەمایەكی شەرعی نیەو هەر لە چوارچێوەی بیدعەدا دەمێنێتەوەو حوكمەكەی ناگۆڕێت، هەروەك شێخ (حسین العوایشة) دەڵێت: (قولوا _إن شئتم_ بدعة حسنة و بدعة قبیحة، ولكن لاتنسوا أنَّ الرسول ﷺ قال: (فإنَّ كل بدعة ضلالة، وكل ضلالة في النار). لإنَّ كلَّ الأسماء التي سمیتموها تدخل في كلمة «كل» التي ذكرها رسول الله ﷺ)[٢٧]، واتە: (بە ئارەزووی خۆتان بڵێن بیدعەی چاك یان بیدعەی خراپ، بەڵام بیرتان نەچێت كە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (هەموو بیدعەیەك گومڕاییە،

---

26 سەیری مختصر صحیح مسلم ج١/١٤٥ شێخ ألبانی بكە، وە بڕوانە صحیح مسلم كتاب الزكاة حدیث (٢٣٤٨).

27 فقه الدعوة وتزكیة النفس، للشیخ/ حسین بن عودة العوایشة، ص(٣٠٨).

وە هەموو گومڕاییەکیش لە ئاگردایە)، لەبەر ئەوەی هەموو ئەو ناوانەی کە ئێوە پێیان ناو دەنێن، ئەوا دەچێتە ناو ووشەی «کل» کە پێغەمبەر ﷺ باسی کردووە).

وە بۆ زیاتر شارەزابوون دەربارەی ئەم بابەتە تکایە بگەڕێوە سەر کتێبی (**الاعتصام**)ی ئیمام (الشاطبي[28] ڕەحمەتی خوای لێ بێت جوزئی یەك لاپەڕە ١٥٥–١٦٧)، وە هەروەها کتێبی (**اقتضاء الصراط المستقيم**)ی شیخ الاسلام ابن تيمية ڕەحمەتی خوای لێ بێت لاپەڕە ٢٧٤–٢٧٥).

---

[28] ناوی (أبو اسحاق ابراهيم بن موسى بن محمد اللخمي الشاطبي)یە، لە سەدەی هەشتەمی کۆچی لە (غرناطة) ژیاوەو ساڵی لە دایك بوونی نەزانراوە، وە خاوەنی چەند نوسراوێکە، لەناویاندا هەردوو کتێبی ناوازەو بڵاوی ناو کتێبخانەی ئیسلامی (**الموافقات في أصول الشريعة**) و (**الإعتصام**)ن، وە هەر لە (غرناطة) ماوەتەوە تا لە مانگی شەعبانی ساڵی (٧٩٠)ی کۆچی بەرامبەر بە (١٣٨٨)ی زایینی کۆچی دوایی کردووە.

وەرگیراوە لە: (الإفادات والإنشادات، لأبي اسحاق ابراهيم بن موسى الشاطبي الأندلسي)

بەشی سێیەم

لە گرنگترین ترسناکی و خراپیەکانی بیدعە

یەکەم: بیدعە قسە کردنە بەناوی خوای پەروەردگار بە بێ زانست: ابن القیم ڕەحمەتی خوای لێ بێت دەڵێت: (قسە کردن بەناوی خوای پەروەردگار بەبێ زانست و زانیاری لە توندترین حەرام کراوەکان و لە گەورەترین گوناهەکانە، لەبەر ئەوەی ئەمە درۆیەکە بەناوی خواوە دەکرێت و دەدرێتە پاڵی و لەهەمان کاتدا شایستەی ئەویش نیە وە دینەکەی دەگۆڕدرێت و ئەوەی خوای گەورە نەفی کردووە ئەو جێگیری دەکات و ئەوەش کە جێگیرە ئەو نەفی دەکات، وە ئەوەش کە خوای گەورە بەڕاستی داناوە ئەو بەخراپی دادەنێت و ئەوەش کە بەخراپی داناوە بە باشی دادەنێت.)[٢٩]

وە ابن کثیر ڕەحمەتی خوای لێ بێت لە تەفسیری ئایەتی: ﴿ وَلَا تَقُولُوا۟ لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ ٱلْكَذِبَ هَٰذَا حَلَٰلٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴾[٣٠]دا دەڵێت: (ئەو ئایەتە ئەو کەسەش دەگرێتەوە کە بیدعەیەك دابهێنێت و نەگەڕێتەوە لای شەرع و یان شتێك حەڵاڵ بکات و خوای گەورە حەرامی کردبێت یان شتێك حەرام بکات و خوای گەورە بە حەڵاڵی دانابێت تەنها بەهۆی ڕاو ئارەزووەکانی خۆی)[٣١].

دووەم: داهێنان و ئەنجامدانی بیدعە تۆمەتبار کردنی پێگەی پێغەمبەرایەتیە: کەسی بیدعەچی بە زمانی حاڵی تۆمەتی خیانەت کردن دەداتە پاڵ پێغەمبەر ﷺ لە گەیاندن و بڵاوکردنەوەی ئەو پەیامەی کە خوای گەورە بۆی ناردووە، وە داهێنان و بیدعە هێنانە ناو دین بە کەم زانین و ڕازی نەبوونە بە پێغەمبەرایەتی محمد ﷺ، چونکە ئەگەر کەسی بیدعەچی ڕازی بێت بەوەی کە پێغەمبەری خوا ﷺ پێغەمبەرو پێشەواو چاو ساغی بێت، ئەوا بە تەنها

[29] مدارج السالكين لابن القيم (١٣٧٢).
[30] النحل: ١١
[31] تفسير ابن كثير (٢/٥٩١).

دەست بەوەوە دەگرێت کە بە صەحیحی لە پێغەمبەرەوە ﷺ هاتووە لە ووتەو بیرو باوەڕ ،وە وازیان لێ ناهێنێت و لێیان لانادات بۆ ڕاو بۆچوون و بیدعەی بیدعەچیەکان.

سێیەم: داهێنان و ئەنجامدانی بیدعە تۆمەتبار کردنی پێگەی هاوەڵانە ﷺ: لە زۆر ڕووەوە تۆمەت دەخەنە پاڵ هاوەڵان ﷺ، لەوانەش:

- ❖ بیدعە ئەوە دەگەیەنێت کە هاوەڵان ڕەزای خوایان لێ بێت بێ ئاگاو نەزان بوون بەوەی کە بیدعەچیەکان پێی گەیشتوون و دەرکیان پێ کردووە.
- ❖ وە کەمتەرخەمییان هەبووە لە عیبادەت کردن بەو عیبادەتەی کە بیدعەچیەکان زیادیان کردووە.
- ❖ کەموکوورِی لە عیبادەتیانداو کەمتەرخەمی لە گوێڕایەڵی کرنیاندا، بەشێوەیەك کە دەرگایان والاّ کردووە بۆ دوای خۆیان کە ڕێگاو مەنهەجی چاکتر دابهێنن و درکی پێ بکەن.
- ❖ بیرو باوەڕ بوون بەوەی کە خەڵکی دوای ئەوان ڕێزو فەزڵیان زیاترە، ئەوەش پێچەوانەی هەموو ئەو دەقانەیە کە فەزڵ و ڕێزی ئەوان دەدات بەسەر خەڵکانی تردا.

ابن كثير ڕەحمەتی خوای لێ بێت دەڵێت: (بەڵام ئەهلی سوننەو جەماعە دەربارەی هەموو کردەوەو ووتەیەك کە لە لای هاوەڵان ﷺ جێگیر نەبووە، دەڵێن: ئەوە بیدعەیە، چونکە ئەگەر خێر بوایە ئەوا پێشمان دەکەوتن تیایدا، لەبەر ئەوەی ئەوان هیچ شێوەیەك لە شێوەکانی خێریان واز لێ نەهێنانەوەو بەڵکو پێش برکێیان کردووە لەسەری)[32].

چوارەم: بیدعە پێچەوانەی شەریعەتە: بیدعە پێچەوانەی شەریعەتە، وە شەریعەت تۆمەتبار دەکات، لەبەر ئەوەی شتێك لەشەریعەتدا زیاد دەکات یان کەمی دەکات وە یان بنچینەیەکی صەحیحی تێدا دەگۆڕێت، وە ابن القيم ڕەحمەتی خوای لێ بێت دەڵێت: (بیدعە خۆشەویستە لای شەیتان لەبەر ئەوەی پێچەوانەی دینە، وە پاڵ بەوەوە دەنێت کە خوای پەروەردگار پێغەمبەری بۆ ناردووە، وە خاوەنەکەی تەوبەی لێ ناکات و وازی لێ ناهێنێت، وە بەڵکو خەڵکیشی بۆ بانگ دەکات)[33].

پێنجەم: بیدعە هۆکاری تێکدانی دین و دڵە: بەڕاستی بیدعە فەسادی لە دڵ و دینی بیدعەچیدا جێگیر دەکات، بەشێوەیەك کە نەفسی خۆی قەدەغە دەکات لە سوود وەرگرتن لە شەریعەت، وە لێی لادەدات بۆ بیدعەو گومڕایی.

شيخ الإسلام ابن تيمية ڕەحمەتی خوای لێ بێت دەڵێت: (بەڕاستی شەریعەت خۆراکی دڵەکانە، وە هەر کاتێك دڵەکان خۆراکیان لە بیدعە وەرگرت ئەوە هیچ فەزڵێکی بۆ سوننەت تێدا نامێنێت، ئەمەش وەك ئەوە وایە کە یەکێك خۆراك و خواردنی پیس بخوات)[34].

شەشەم: بیدعە تاوانە بەڵام لە شێوەی طاعەت و خوا پەرستیدایە: ئەوەی ترسناکی بیدعە زیاد دەکات، وە هەروەها کاریگەری و زەرەری زۆرتر بێت، ئەوەیە کە ئەهلی بیدەع و بیدعەچیەکان هەوڵ دەدەن و تێ دەکۆشن بۆ

---

32 تفسير ابن الكثير (١٥٧/٤).

33 مدارج السالكين، لابن القيم (٢٢٣/١).

34 اقتضاء الصراط المستقيم، لابن تيمية (٢٨١/١).

ڕازاندنەوەی بیدعەکەیان لای خەڵکی و سیفەتی شەرعی بۆ زیاد دەکەن، وە بیدعەکەیان بە وێنەی طاعەت و خواپەرستی دەخەنە ڕوو و بەرگێکی تری دەکەنە بەر، وە بەوەش خەڵکی نەزان و ساویلکەی پێ ڕاو دەکەن و لە خشتەیان دەبەن.

حەوتەم: بیدعە خراپترە لە تاوان کردن: بەڕاستی بیدعە خاوەنی شەڕێکی گەورەیە، وەبە شێوەیەکی گشتی خراپترە لە تاوان کردن، وە گوناهەکەی توندترەو زەرەرەکەیشی گەورەترە لەسەر ئوممەت.

ابن تیمیة ڕەحمەتی خوای لێ بێت دەڵێت: (بیدعە خراپترە لە تاوان، هەروەك چۆن سوفیانی ثەوری دەڵێت: بیدعە خۆشەویست ترە لە تاوان لە لای ئیبلیس، لەبەر ئەوەی تاوان کردن تەوبەی لێ دەکرێت بەڵام بیدعە تەوبەی لێ ناکرێت)[٣٥].

وە پێشەوایانی ئەهلی بیدەع و بیدعەچیەکان زەرەرو ترسناکیان زۆر زیاترو گەورەترە لە گوناهباران و تاوان کاران، چونکە بە بانگەوازی کردنیان بۆ لای بیدعەکانیان ئوممەت دەخەنە ناو کێشەو ڕا جیاوازی، و پارچە پارچەیان دەکەن و ئاگری فیتنەو ئاشووب دادەگیرسێنن، وە نەخۆشی کوشندە دەخەنە لاشەی ئوممەتەوە، بۆیە بەرەنگاربوونەوەو دژایەتی کردنیان پێویستە، بەوەی کە ئینکاری بیدعەکەیان بکرێت و وە وریایی و هۆشیاریش بدرێت دەربارەی ئەو شەڕەی کە هەیانە[٣٦].

دوای ئەو پێشەکیە سەلمێنراوەی پێشوو ، دەگەڕێینەوە سەر باسی یادی لە دایك بوونی پێغەمبەر ﷺ (المولد النبوي)، بۆ ئەوەی بزانین حوکمی ئەم ئاهەنگ گێڕانە چی یەو چۆنە بە پێی بەڵگەی قورئانی پیرۆزو سوننەتی صەحیحی پێغەمبەر ﷺ؟

---

35 مجموع الفتاوى، لابن تيمية (٤٧٢/١١).

36 وەرگیراوەو کورت کراوەتەوە لە کتێبی (البرهان المبين في التصدي للبدع والأباطيل)، تأليف أشرف بن إبراهيم بن أحمد بن قطقاط، المجلد الأول، ص(٨٨-٩١).